

Hazelmuisen in Vlaanderen en Nederland: grensoverschrijdend!

Maurice La Haye

De verspreiding van de hazelmuis in Vlaanderen en Nederland is recent door de VZZ en de Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt Studie in kaart gebracht. In twee informatieve rapporten worden de resultaten van recente inventarisaties op een rij gezet en aanbevelingen gedaan voor bescherming van de gevonden populaties. Wat in beide rapporten echter ontbreekt is een grensoverschrijdend overzicht. Is er een samenhang tussen de Vlaamse en Nederlandse populaties of zijn het geïsoleerde populaties zonder toekomst? In dit artikel wordt een compleet grensoverschrijdend overzicht gegeven, met verrassende resultaten en conclusies.

Het voorkomen van de hazelmuis *Muscardinus avellanarius* in Vlaanderen en Nederland hangt samen met de eisen die de soort aan zijn habitat stelt: bosranden en struwelen op hellingen met structuurrijke mantel- en zoomvegetaties (Merçelis, 2003). Goede hazelmuisbiotopen bieden het gehele jaar veel dek-

king en voedsel en bevinden zich op de overgang van de droge naar de vochtigere hellingdelen. Ze liggen daardoor vaak precies op de grens tussen weiland en bos (Verheggen & Foppen, 2000).

De bolvormige nesten worden bij voorkeur gemaakt in braamstruwelen, maar kunnen ook gevonden worden in lage struiken (hulst, hazelaar, etc.) en holle bomen. Van belang is het heuvelachtig karakter van het terrein, zodat overwinterd kan worden op vochtige noord- en noordwesthellingen. 's Zomers worden vooral de drogere zuidelijke hellingen bewoond. Deze condities zijn met name te vinden in de löss- en leemgebieden van oostelijk Vlaanderen en Nederlands Limburg.

Inventarisatie en monitoring

Het is moeilijk de aanwezigheid van hazelmuisen met zekerheid vast te stellen en de aantallen kunnen jaarlijks sterk fluctueren. Daarom moet in bossen waar het diertje wordt verwacht of mogelijk kan voorkomen enkele jaren achtereenvolgend naar nesten en knaagsporen worden gezocht. Het ophangen van nestkasten om de aanwezigheid van hazelmuis aan te tonen, zoals in Groot-Brittannië veel gebeurt, blijkt in Vlaanderen en Nederland niet effectief. De nestkasten worden niet of nauwelijks gebruikt. Uit

Hazelmuisen zijn niet schuw en laten zich goed bekijken. Foto: Ruud Foppen

Bosranden en braamstruwelen zijn goede plekken om naar hazelmuizen te zoeken.

Foto: Ludy Verheggen

het Vlaamse hazelmuisrapport (Verbeylen, 2004) blijkt dat de inventarisatiemethode die Natuurpunt inmiddels gebruikt, wel succesvol is. Lokale vrijwilligers werden getraind in het herkennen van nesten en knaagsporen. Met hun hulp was een veel grotere inventarisatie-inspanning mogelijk en konden meer kansrijke locaties worden bezocht. In korte tijd is daardoor een goed beeld ontstaan van de actuele verspreiding van de hazelmuis in de omgeving van Tongeren en in de Voerstreek.

De verspreiding van de Nederlandse hazelmuispopulatie was al in hoofdlijnen bekend, waardoor veel tijd kan worden gestoken in het monitoren van de populatie. Recent is zelfs een monitoringplan opgesteld (Verheggen *et al.*, 2004). Het is de bedoeling om met vrijwilligers jaarlijks vaste routes langs bosranden te lopen en alle aanwezige nesten te tellen. Het aantal nesten wordt namelijk beschouwd als een betrouwbare maat voor de populatieomvang. In gebieden waar de soort niet meer wordt aangetroffen, zal eens in de drie jaar gekeken worden naar de aanwezigheid van nesten.

Verspreiding

In Vlaanderen bevindt de enige bekende populatie van de hazelmuis zich in de Voerstreek, in de omgeving van Teuven. Dit gebied sluit direct aan op de

Nederlandse populatie van het oostelijk Gulpdal. De Vlaamse populatie maakt hier waarschijnlijk integraal onderdeel van uit (zie kaart). Andere bosgebieden in de Voerstreek lijken geschikt voor de hazelmuis, maar tot op heden zijn er nog geen waarnemingen bekend of sporen gevonden. Het meest verrassend was de ontdekking in 2004 (door Natuurpunt) van een populatie bij Tier de Lanaye en de vondst van mogelijke hazelmuisnesten bij Neerkanne (Verbeylen, 2004). Tier de Lanaye ligt weliswaar in Wallonië, de Vlaamse grens bevindt zich letterlijk op een steenworp afstand. Deze nieuw ontdekte populatie ligt ten westen van de Maas en het Albertkanaal en heeft wellicht uitlopers tot in de bossen en struwelen van Riemst en Opkanne. De mogelijke nesten die gevonden zijn bij Neerkanne, bevinden zich aan de overkant van het Albertkanaal, vlakbij de Nederlandse Pietersberg.

De actuele verspreiding van de hazelmuis in Nederland is erg overzichtelijk. In het uiterste zuiden van de provincie Limburg bevindt zich een drietal populaties: in het oostelijk Gulpdal (aansluitend op de populatie in Teuven), in het westelijk Geuldal en in het Vijlenerbos-complex. Vóór 1990 zijn ook hazelmuizen aangetroffen in het Savelsbos, in het bosgebied 'De Dellen' en noordelijker, tot aan Heerlen (Verheggen, 2003).

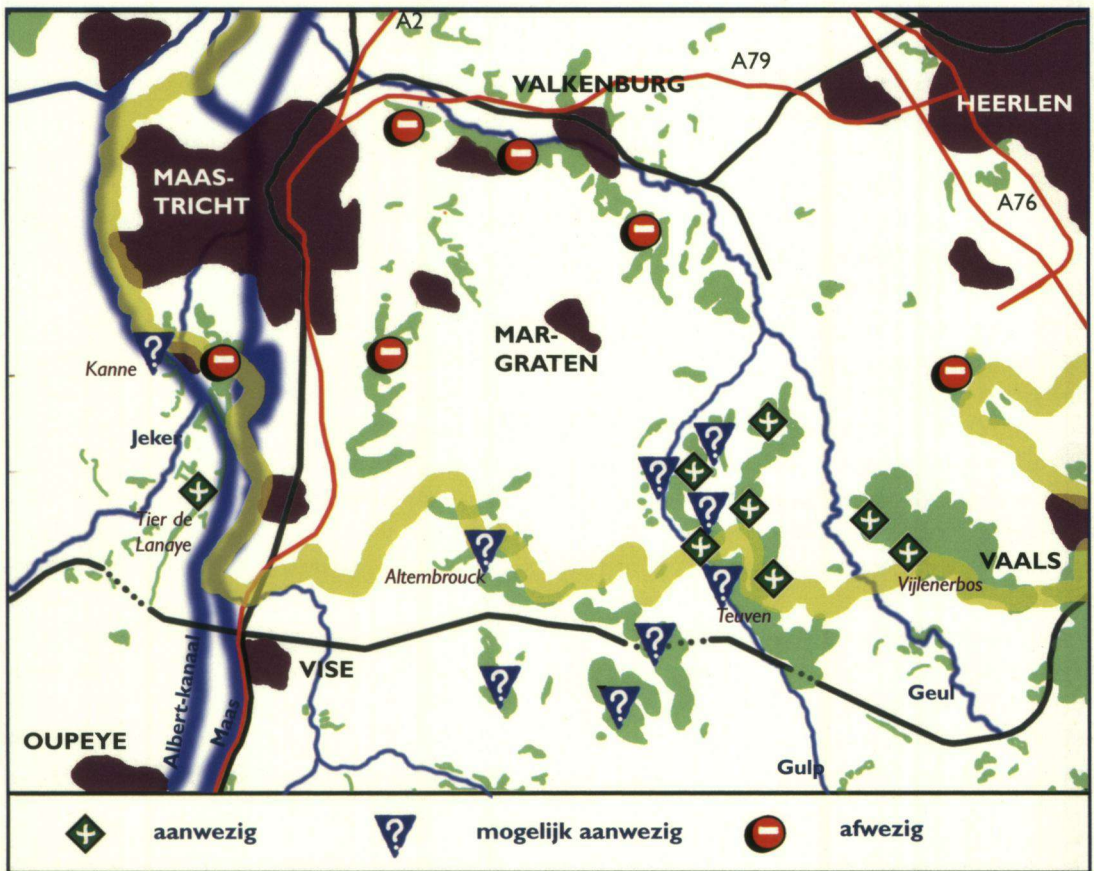
Nieuwe inventarisaties

Wanneer de nu bekende vindplaatsen van hazelmuis in de Voerstreek, aangrenzend Wallonië en Nederlands Limburg worden ingetekend op een overzichtskaart met de bosgebieden, valt op dat de huidige verspreiding van de hazelmuis een groot 'gat' vertoont in het grensgebied van Nederland met de Voerstreek. Het is niet zeker dat de hazelmuis daar werkelijk ontbreekt; het kan zijn dat de inventarisaties in Vlaanderen en Nederland zich hebben geconcentreerd op de reeds bekende vindplaatsen. Een onbevestigde waarneming van een hazelmuis halverwege de jaren negentig uit Altembrouck (Vlaanderen), dat midden in dit 'gat' ligt, komt dan ineens in een ander licht te staan. Wellicht bevindt zich in deze streek een verbindende schakel tussen de hazelmuispopulaties in Tier de Lanaye, de Voerstreek en Nederland. Nieuwe inventarisaties

in geschikte bosgebieden in de grensstreek zouden wel eens verrassend kunnen uitpakken. Het ook in Nederland zoeken naar knaagsporen zou een welkome aanvulling vormen op de inventarisaties waarbij alleen naar nesten wordt gezocht. Het aantal nesten kan immers per jaar flink fluctueren, waardoor kleine populaties over het hoofd gezien kunnen worden (Verheggen *et al.*, 2004).

Toekomst

Het voortbestaan van de populaties hazelmuizen in Vlaanderen en Nederland en hun groeimogelijkheden zijn voor de lange termijn onzeker. De hazelmuispopulaties in het zuidoosten van Nederland en bij Teuven in de Voerstreek lijken van voldoende omvang, maar ook die bestaan eerder uit honderden dieren, dan uit duizenden. Voor het behoud van deze populaties is op de lange termijn uitwisseling

De verspreiding van de hazelmuis in de grensstreek is onduidelijk. Nieuwe inventarisaties kunnen duidelijkheid geven.

met andere gebieden essentieel. Het meest voor de hand liggend is, om met gerichte beheermaatregelen het 'gat' van de Voerstreek geschikt te maken voor de hazelmuis.

Voor het behoud van hazelmuis in de omgeving van Neercanne is het van belang dat de aanwezigheid van de soort definitief wordt bevestigd. Indien aanwezig moet deze populatie goed beschermd worden. Door de geringe omvang van het geschikte habitat kan het niet om een groot aantal dieren gaan en loopt de populatie groot gevaar te verdwijnen. Verdwijnt de populatie bij Neercanne, dan is een unieke kans op een snelle natuurlijke herkolonisatie van het Vlaamse Plateau van Caestert en de Nederlandse Pietersberg verkeken. Door de sterk geïsoleerde ligging is herkolonisatie vanuit andere gebieden vrijwel uitgesloten. Herkolonisatie zou op termijn kunnen plaatsvinden vanuit de populatie bij Tier de Lanaye, maar daarvoor moet eerst het bosgebied ten oosten van Riemst worden herbevolkt en tot slot het Albertkanaal worden overgestoken. Het Albertkanaal vormt voor hazelmuizen voorlopig echter een te grote barrière, die op natuurlijke wijze niet te overbruggen is.

Conclusie

Het samenvoegen van de resultaten van het Vlaamse en het Nederlandse hazelmuisrapport laat zien dat het belangrijk is verder te kijken dan de eigen landsgrenzen. Vlak over de grens bevinden zich hazelmuispopulaties die van groot belang zijn voor het behouden van de soort in het eigen land of in het buurland of zelfs populaties die kunnen dienen als natuurlijke bronpopulatie voor 'lege' gebieden. Internationale samenwerking en grensoverschrijdende projecten lijken dan ook de beste aanpak om de hazelmuis in Vlaanderen en Nederland duurzaam te behouden.

Verder lezen?

- Mercelis, S., 2003. Hazelmuis. In: Verkem, S., De Maeseneer, J., Vandendriessche, B., Verbeylen, G. & Yskout, S. Zoogdieren in Vlaanderen. Ecologie en verspreiding van 1987 tot 2002. Natuurpunt Studie & JNM-Zoogdierenwerkgroep, Mechelen & Gent.
- Verbeylen, G., 2004. Inventarisatie 2004 en bescherming van de hazelmuis (*Muscardinus avellanarius*) in

- Zuid-Limburg (Vlaanderen). Rapport Natuurstudie 2004/4. Natuurpunt Zoogdierenwerkgroep, Mechelen.
- Verheggen, L.S.G.M., 2002. Hazelmuisinventarisatie 2001. Een onderzoek naar de verspreiding van nesten in actuele en potentiële leefgebieden in Zuid-Limburg. VZZ-rapport 2001.31. VZZ & Adviesbureau Natuurbalans-Limes Divergens, Arnhem & Nijmegen.
 - Verheggen, L.S.G.M., 2003. Hazelmuisinventarisatie 2002. Aanvulling verspreidingsonderzoek Gulpdal, Westelijk Geuldal en Plateau van de Bahnerheide. VZZ-rapport 2003.19. VZZ & Adviesbureau Natuurbalans-Limes Divergens, Arnhem & Nijmegen.
 - Verheggen, L. & Foppen, R., 2000. Zagen, grazen en rasters verplaatsen. Actie is noodzaak voor de hazelmuis. Zoogdier 11(3): 7-13.
 - Verheggen, L.S.G.M., Foppen, R.P.B., Soldaat, L. & Daemen, B., 2004. Meetplan Monitoring Hazelmuis 2004. VZZ-rapport 2004.35, VZZ & CBS, Arnhem & Voorburg.

Maurice La Haye

Daalseweg 314

6523 CA Nijmegen

mlahaye@zonnet.nl

LIKONA

Zonder de medewerking van de provincie Limburg en Likona had de inventarisatie in Vlaanderen niet uitgevoerd kunnen worden

